

Watersector bundelt krachten voor rampgebied op zuidwest Sumatra

'Noodhulpprogramma komt goed van de grond'

Het noodhulpprogramma voor het door de tsunami getroffen gebied op zuidwest Sumatra draait op volle toeren. Drinkwaterbedrijven, waterschappen, gemeenten en provincies hebben de handen ineengeslagen en geld ingezameld om het zwaar geteisterde gebied van Atjeh er weer bovenop te helpen. De hulp spitst zich toe op het herstel van de drinkwatervoorzieningen en het op orde brengen van de sanitatie.

— Alexander Haje

Zoals Rein van der Kluit onlangs in zijn column van Het Waterschap terecht opmerkte, heeft de Nederlandse watersector niet stil gezeten. Waterschappen en individuele waterschappers hebben inmiddels meer dan een half miljoen euro bijeengebracht om te kunnen bijdragen aan de rehabilitatie van drinkwater- en sanitatievoorzieningen op Sumatra. De drinkwatersector heeft een bedrag van 1,3 miljoen euro bijeengebracht. De benoemde projectmanager, Willem Stolte, heeft zich onlangs ter plaatse georiënteerd en met de Indonesische autoriteiten overlegd wat het Nederlandse antwoord op de Indonesische hulpvraag zou kunnen zijn, aldus Van der Kluit.

— Sjaak Mooiman, werkzaam bij het Hoogheemraadschap van Rijnland, is vanuit de waterschappen zeer nauw betrokken bij het noodhulpprogramma aan zuidwest Sumatra. "Een van de punten waarover wij met de drinkwaterbedrijven in gesprek zijn, is om te komen tot één geïntegreerd project waarbij drinkwater en sanitatie samen optrekken", zegt hij. "De hulpverlening is gericht op een viertal hoofdzaken. In de eerste plaats is dat

de hulp aan de lokale drinkwaterleidingbedrijven om te komen tot een herstel van de waterputten en het waterleidingnet. Voor dit onderdeel van het hulpprogramma, dat wordt geleid door de Nederlandse drinkwaterbedrijven, is circa 3 miljoen euro gealloceerd."

— Tweede punt van het hulpprogramma is om te komen tot het herstel van huizen in het getroffen gebied die nog hersteld kunnen worden. Mooiman: "Daarbij hebben we ook te maken met het herstel van de drinkwater- en sanitatievoorzieningen. Binnen dit onderdeel van het hulpprogramma trekken waterschappen en drinkwaterbedrijven gezamenlijk op. Dat gebeurt uiteraard in nauwe samenwerking met de diensten Openbare Werken van de verschillende lokale Indonesische overheden die op die plaatsen actief zijn." Mooiman benadrukt dat de waterschappen het erg belangrijk vinden dat behalve aandacht voor restauratie van voorzieningen er ook aandacht moet uitgaan naar goede voorlichting op het gebied van hygiëne. "Om de hygiëne te verbeteren zul je het nodige aan preventie moeten doen. Die voorlichting kan voor rekening ko-

men van de NGO's. Zij kunnen daarin een belangrijke rol spelen."

— Nieuwe settlements

— Grote delen van zuidwest Sumatra zijn zo zwaar door de tsunami getroffen dat de infrastructuur totaal verdwenen is. Nederzettingen zijn daar door de vloedgolf met de grond gelijkgemaakt. Mooiman: "De Indonesische overheid is momenteel een programma aan het uitwerken waarin het creëren van nieuwe settlements centraal staat. De bevolking die de ramp heeft overleefd en tijdelijk onderdak heeft gekregen in vluchtelingenkampen, zal te zijner tijd weer naar haar oorspronkelijke leefgebied moeten kunnen terugkeren. In de blauwdruk die de Indonesische overheid onlangs heeft samengesteld, en waarin het accent ligt op het bouwen van nieuwe dorpen, is ook het Nederlandse hulpprogramma opgenomen. Bij de uitvoering van dit deel van het project zullen Nederlandse drinkwaterbedrijven en waterschappen nauw met de lokale Indonesische overheden gaan samenwerken."

— Het vierde en laatste onderdeel van het hulpprogramma aan Atjeh is het opleiden

'De ravage valt nauwelijks met een pen te beschrijven'

— Willem Stolte is door het bestuur van de stichting 'Nederlandse Partners Noodwatervoorziening Atjeh' aangetrokken om de drinkwatervoorziening en sanitatie weer terug te brengen op het niveau van voor de ramp, of waar mogelijk dat niveau zelfs te verbeteren. Hij kent het gebied goed omdat hij er jarenlang woonde en in die periode betrokken was bij diverse projecten. Stolte: "Wat ik aantrof toen ik onlangs het gebied bezocht, is bijna niet te beschrijven. De zuidwest kust van Atjeh heeft over een lengte van 450 km bloot gestaan aan het geweld van de tsunami. Aan de zuidwest kust zijn dorpen en nederzettingen letterlijk met de grond gelijkgemaakt. Op sommige plaatsen heeft de vloedgolf tot wel 10 km landinwaarts huisgehouden. In het gebied van Banda Atjeh, dat het zwaarst is getroffen, hebben 150.000 van de 220.000 inwoners het leven gelaten."

— Stolte vertelt dat de bevolking die de ramp heeft overleefd tijdelijk is ondergebracht in vluchtelingenkampen. "De drinkwatervoorziening en sanitatie in de kampen is naar omstandigheden goed geregeld." Tijdens zijn bezoek aan Atjeh heeft Stolte een inventarisatie gemaakt van de schade die de drinkwatervoorzieningen in het getroffen gebied hebben opgelopen. Stolte: "Aan de noordoost kust zijn veel waterputten volgelopen met modder en zout water, waardoor ze onbruikbaar zijn geworden. Die putten

worden nu eerst schoongespoten. Ook zijn er plaatsen waar het zoute water in de bodem is terechtgekomen. Omdat de bevolking vanuit de vluchtelingenkampen graag wil terugkeren naar haar oorspronkelijke woongebied moeten we de water- en sanitatievoorzieningen zo snel mogelijk herstellen. Ook gaan we bekijken hoe afval, regenwater en huishoudelijk afval het beste kunnen worden afgevoerd." Essentieel is om de drinkwaterbedrijven weer operationeel te maken, benadrukt Stolte. "Waterproductiebedrijven en distributie-netwerken zijn zwaar beschadigd. Een groot deel van de aansluitingen is niet meer functioneel. Veel medewerkers van de drinkwaterbedrijven zijn tijdens de ramp omgekomen. Onze hulp zal er op gericht zijn de bedrijven weer in gebruik te kunnen stellen en ze zelfs op een hoger plan te brengen. De medewerkers van de bedrijven die de tsunami hebben overleefd en de medewerkers van de lokale gemeenten zullen we vertrouwd maken met moderne technieken. Ter vervanging van de omgekomen medewerkers gaan we nieuwe mensen opleiden."

— Een ander belangrijk aandachtspunt binnen het Nederlandse hulpprogramma is de (wederop)bouw van woningen en het aanbrengen van drinkwatervoorzieningen en sanitatie, en het zorgen voor afvalverwerking en drainage. Stolte: "Kijkend naar het totale noodhulpprogramma zullen we naar verwachting zeker twee jaar bezig zijn om alle voorzieningen weer op een acceptabel peil te krijgen."

— Foto: ANP

— Foto: ANP

‘Doel is om drinkwater- en sanitatievoorzieningen te herstellen en zo mogelijk te verbeteren’

van mensen. Mooiman: “Een aanzienlijk aantal mensen heeft de ramp niet overleefd. Met hen is ook veel kennis bij de lokale overheden en drinkwaterbedrijven verdwenen. Het is daarom erg belangrijk dat nieuwe mensen worden opgeleid. Binnen dit kader willen we ook pilot-projecten gaan starten die tot een verbetering van, bijvoorbeeld, sanitatievoorzieningen zullen leiden. Dit is hard nodig om uiteindelijk tot een structurele verbetering van de drinkwater- en sanitatievoorzieningen in het getroffen gebied te kunnen komen.”

— Mooiman toont zich tot dusver zeer tevreden over de samenwerking tussen drinkwaterbedrijven en waterschappen. “Het noodhulpprogramma komt goed van de grond.”

— Goedkeuring

— Pieter Lubbers, programmacoördinator van het gezamenlijke, Nederlandse noodhulpprogramma, laat weten dat het

Nederlandse projectvoorstel inmiddels door de Indonesische autoriteiten is overgenomen. “Met de goedkeuring van de Indonesische overheid die we nu op zak hebben, kunnen we naar verwachting zeer binnenkort met het hulpprogramma aan de slag. Op dit moment kijken we binnen het projectteam, waarin waterschappen en drinkwaterbedrijven vertegenwoordigd zijn, nogmaals inhoudelijk naar het plan. Daarna wordt het definitieve voorstel ter goedkeuring aan het ministerie van Buitenlandse Zaken en aan de Indonesische overheid voorgelegd, en verspreid onder de Nederlandse donoren. De benoemde projectleider Willem Stolte, die onlangs het getroffen gebied heeft bezocht, zal zeer binnenkort terugkeren naar Atjeh. Hij zal ter plaatse een projectkantoor gaan opzetten om van daaruit het Nederlandse hulpprogramma in goede banen te leiden en te gaan managen. De duur van het totale programma zal naar verwachting een aantal jaren vergen. Eerste aandachtspunt van

Stolte is onder meer het herstel van de waterputten, het waterleidingnet en sanitaire voorzieningen. Dat vormt nu de allerhoogste prioriteit.”

— OPINIE

Waar is de economie van het water?

— Integrale economische afwegingen spelen een te beperkte rol bij het nemen van beslissingen rondom onze waterhuishouding! Terecht staan waterhuishoudkundige afwegingen centraal, echter integrale financieel-economische afwegingen zouden waterbeheerders nadrukkelijk kunnen ondersteunen bij het maken en onderbouwen van keuzes. Voor het nemen van maatregelen zetten waterbeheerders gemiddeld genomen louter de benodigde investeringen op een rijtje. En hoe vaak komt men dan niet bedrogen uit. Het onlangs gepresenteerde regioadvies ‘Ruimte voor de rivier’, onderschrijft deze stelling. Een overschrijding van 600 miljoen Euro, en onvoldoende inzicht in de kosten en de baten vertroebelen de financieel-economische afwegingen.

— Beslissingen over waterhuishoudkundige projecten, zoals het realiseren van waterberging en het geven van meer ruimte aan de rivieren, vereisen een integrale economische afweging. Zijn voorgestelde maatregelen wel kosteneffectief? Zijn verschillende denkbare opties of scenario's wel met een kosten- en een batenbilans te bekeken? Over kosten hoeven we de waterbeheerders niets te vertellen, over de maatschappelijke baten daarentegen des te meer. Al was het maar om te laten zien dat het niet zonder meer vanzelfsprekend is dat alle investeringslasten door de waterbeheerder hoeven te worden opgehoest. Als u met vrienden in uw auto op vakantie gaat, vindt u het dan redelijk dat u alle benzinekosten betaalt? Integrale kosten-/batenanalyses op gebiedsniveau zijn nieuw en nog niet of nauwelijks uitgevoerd in de watersector. De ideevorming is er overigens wel. Wat echter nog ontbreekt, is de praktische invulling hiervan. Hoe kunnen maatschappelijke kosten en baten in beeld worden gebracht. Financieel-economische analyses, waarvan de zogenoemde ‘Geldstroomtoerekeningsmethode’ er één is, brengen één en ander concreet in beeld. Met deze methode worden aard en omvang van maatschappelijke kosten en baten inzichtelijk en ontstaat er een beeld over de verdeling van kosten en baten over belanghebbenden.

— Voor het inventariseren van de maatschappelijke kosten en baten moeten kortweg gezegd drie stappen worden doorlopen. Allereerst dienen de mogelijke functies te worden geïnventariseerd waaraan bijvoorbeeld een nieuw waterbergingsproject een bijdrage kan leveren (denk bijvoorbeeld aan de functies wonen, industrie, infrastructuur, zandwinning, natuurontwikkeling, archeologie, recreatie/toerisme en volksgezondheid). Per gebied zal deze groslijst overigens verschillen, geen enkel gebied is hetzelfde. De tweede stap bestaat eruit de verschillende belanghebbende actoren te benoemen die achter de functies schuilgaan c.q. die een economisch belang hebben bij de komst van een waterbergingsgebied. Denk aan gemeenten, projectontwikkelaars, zandwinners en ondernemers uit de recreatieve hoek. Ten slotte is het zaak geldstromen en overige positieve effecten te inventariseren. Waar het omgaat is dat voor

ieder gebied onderzocht wordt welke combinaties mogelijk zijn en welke combinaties in termen van maatschappelijke kosten en baten optimaal zijn. Een beeld hiervan kan bestuurders ook helpen bij de beslissing waar begonnen zal worden met projecten: daar waar de financieel-economische afwegingen, overigens rekening houdend met de belangen van de kwaliteit van de omgeving, het meest gunstig uitvallen (prioriteitsstelling).

— Optimalisatie van kosten kan worden gerealiseerd door voor ieder gebied te zoeken naar de meest doelmatige oplossing voor het betreffende gebied. Functiecombinaties zijn hiervoor dus cruciaal, en creativiteit en innovatie zijn minstens zo belangrijk. Minister Dekker van VROM zou maar al te graag zien dat woningbouw op plaatsen wordt gerealiseerd waar dat waterhuishoudkundig (in de huidige op vaak vastgeroeste tradities) misschien helemaal niet mogelijk is. Echter, andere bouwconcepten kunnen de discussie in een heel ander licht plaatsen. Ideeën te over: drijvende woningen, watersteden, kantoren op palen in het water, etc (vergelijk bijvoorbeeld ook de gidsmodellen van ESPACE). Hierbij moet ook worden bedacht dat het creëren van waterbergingsruimte ook de vaak traditionele werkwijze van het bouwrijp maken van gronden kan ontlasten. En als dit effect zich voordoet, is het dan niet terecht de vraag te stellen of niet ook bijvoorbeeld de projectontwikkelaar en/of de gemeente mee hoort te betalen aan het waterbergingsproject, of beter het omgevingsproject?

— Naast het in kaart brengen van de meer directe kosten en baten, is een belangrijke rol weggelegd voor de zogenoemde te vermijden kosten ('opportunity costs'). Zo kan een waterbergingsproject een bijdrage leveren aan het voorkomen of verminderen van schadeclaims in verband met bijvoorbeeld (grond-) waterpeilproblemen (natte kruipruimtes, e.d.). Denkbaar is ook dat meer investeren in water een positieve bijdrage levert aan de volksgezondheid. Zeker in randstedelijk gebied is er een tekort aan ruimte voor rust. Combineer waterberging en natuur, et voilà! Extra waterberging kan ook voorkomen dat landbouwopbrengsten blijvend verminderen.

— Samenvattend: in onze visie is het niet zondermeer vanzelfsprekend dat de waterbeheerders aan de financiële lat staan voor het realiseren van de grote wateropgaven voor de toekomst. Direct belanghebbenden kan best om een bijdrage worden gevraagd, maar dan zal je als waterbeheerder wel concreet duidelijk moeten maken (vooral ook kwantitatief!) wat de financiële omvang van dat belang is. Wanneer het bewustzijn hierover wordt verinnerlijkt, is onze voorspelling dat maatschappelijke kosten-/batenanalyses uiteindelijk zullen leiden tot een beperking van de stijging van de lokale lasten, waarvan de waterlasten onderdeel uitmaken.

— Robert van Cleef en Peter de Putter, Sterk Consulting